

מועד קטן ב. (משנה) עד ג. (שורה 28)

ביאורים

המקיים כלאיים בכרם: לא רק הזרע כרמו כלאיים אלא גם המקיים כלאיים שצמחו בכרמו מאליהם, הרי הם נאסרים בהנאה, וטעונים שריפה. ברם, הם אינם נאסרים עד שיוודע לו עליהם ויניחם בכרמו ולא יעקרום, שבכגון זה גילה דעתו שגדלים לרצונו, והריהו בכלל מקיים כלאיים. ואולם, אף אם אינו עוקרם, אינם נאסרים אלא לאחר שהוסיפו בגידולם חלק אחד ממאתיים. שיעור זה של אחד ממאתיים יש סוברים שהוא מדרבנן; וטעמו, משום שקבעו חכמים בכלאי הכרם שאינם בטלים אלא במאתיים של היתר (כפליים מבתרומה, הואיל וכלאי הכרם אסורים גם בהנאה), ולכן אם הוסיפו הכלאיים אחד ממאתיים, אין במה שגדל בהיתר כדי לבטל את התוספת שגדלה באיסור. ויש סוברים, ששיעור זה הוא מן התורה, ולמדים ממה שנאמר: "פן תקדש המלאה" - מה שיתמלא (כלומר: התוספת שהזרע מוסיף בשיעור אחד ממאתיים).

על המשנה חולקים:

ר"מ - המתיר להשקות בית בעל מכל מעיין.
 ראב"ע - האוסר להשקות בית שלחין ממעין חדש.

בית שלחין - מותר מכל מעיין.

בית בעל - אסור מכל מעיין (אפילו מישהו שאין חשש שיפול ויתקנו).

עקרונות היסוד של המשנה

- א. אסור לעשות מלאכה כדי להרוויח (אין להשקות את בית הבעל).
- ב. אסור לטרוח אפילו כדי למנוע הפסד (אין משקין ממי הגשמים).

משנה

השקייית שדה שלחין (הזקוקה להשקיה) במועד ובשביעית:

מקור המים: מותר: ממעין (ישן או חדש).
 אסור: מי גשמים (המכונסים באגמים), ממים שבבור.
ערוגות שיאגרו מים: אסור לעשות.
תעלה סביב השדה: ראב"ע: אסור לעשות.
 חכמים: בשביעית מותר לעשות. במועד מותר לתקן.

דברים שמוותר לעשות

- מתקנים ומנקים את צינורות המים שברשות הרבים.
- מתקנים את הדרכים והרחובות ומקוואות המים.
- עושים כל צורכי הרבים.
- מציינים את הקברות (באמצעות שפיכת סיד סביבם).
- שליחי ב"ד יוצאים לראות אם עקרו את הכלאיים.

המנכש והמשקה זרעים בשבת

רבה: מתרים בו משום חורש. (כי מרפה את הקרקע - כמו חורש)
 רב יוסף: מתרים בו משום זורע. (כי מצמיח פירות - כמו זורע)

קושיות על רבה ור"י

א. מדוע שלא נחייב גם משום חורש וגם משום זורע! (כמו 'זומר וצריך לעצים' שחייב שתיים)

ב. לפי רבה (שמנכש הוא חורש) מדוע מנכש שדה כלאים לוקה?

ב. מדוע מותר להשקות שדה בשביעית (גם זריעה וגם חרישה נאסרו בשביעית)?

ברייתא

תולדות אלו אסורות בשמיטה

ניכוש, עידור, כיסוח.
קירסום, זירוד, ופיסוג באילן.
זיבול, פירוק, איבוק, עישון.

מלאכות אלו אינן עבודות בשדה ובכרם והן מותרות:
קשקוש תחת הזיתים למניעת הפסד,
עידור תחת הגפנים,
מילוי הנקעים במים,
עשיית עוגיות לגפנים.

בברייתא נלמדות תולדות אלו מפסוקים. לשיטה הסוברת שתולדות לא נאסרו מהתורה לימודים אלו הינם אסמכתא בלבד.

מועד קטן ג. (שורה 29) עד ד. (נקודתיים)

ביאורים

"אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין":

'בחכמה': הרמב"ם (פיהמ"ש עדיות א.ה): ראש בית הדין השני גדול בחכמה מקודמו. הרדב"ז (שו"ת, סי' אלף ת"צ): גם חכמתו של בית הדין בכללותו צריכה להיות יתרה על חכמת בית הדין הראשון.

'במנין'? הרמב"ם (ממרים ב.ב): מספר חכמי הדור שהסכימו וקיבלו את מה שאמרו בית הדין. הרמב"ד (בפירושו לעדיות): הכוונה היא שגדול במנין השנים. הרב מרגליות: הרוב שהכריע בב"ד האחרון (לעומת המיעוט שהתנגד) גדול מהרוב שבו הוכרע הדבר בב"ד הקודם.

חרישה בשמיטה

דעה א': אסורה מהתורה.

דעה ב': אסורה מדרבנן.

מדוע לפי דעה ב' חרישה אסורה רק מדרבנן?

אפשרות א': כשהכלל נאמר בלשון עשה ('עשת עמנו יהיה אכר') והפרט בלא תעשה ('לא תכר') לא דנים זאת בכלל ופרט וכלל (ולא ניתן לרבות עוד מלאכות הדומות לפרט).

אפשרות ב': התורה פירטה במפורש 2 תולדות (זמירה ובצירה) - לכן רק הן אסורות מהתורה.

הלימוד (שמופיע בברייתא) שממנו לומדים את התולדות מהפסוקים - הינו אסמכתא בלבד.

מה פשר הלימוד הסתום?

ביאורו של ר' אלעזר:

ההצעה: יכול ילקה על החרישה (שהיא תוספת על הזריעה והקצירה) מדין כלל פרט וכלל? הדחיה: התורה פירטה 2 תולדות (זמירה ובצירה) להדגיש שרק הן אסורות.

ביאורו של ר' יוחנן:

ההצעה: יכול ילקה על תוספת זמן לפני ר"ה (מייטור מהפסוק "בחריש ובקציר תשבות")? הדחיה: לומדים גזירה שוה ('שבת' 'שבת') משבת, שבה לפניה ולאחריה אין איסור.

ר"ד שמע לימוד אך לא הבין את פשרו:

הצעה: "יכול ילקה על התוספת?".

דחיה: מלימוד מסויים הסיקו שפטור.

מקור דין תוספת שביעית

ר' ישמעאל: הלכה למשה מסיני.

ר' עקיבא: ייתור פסוקים ('מחריש ומקציר תשבות').

תוספת שביעית

מהתורה:

30 יום לפני ראש השנה.

תקנת החכמים הקדומים:

מפסח (בשדה הלבן) ומשבועות (בשדה האילן).

רבן גמליאל ובית דינו:

דעה א': החזירו לדין תורה (30 יום לפני ר"ה).

דעה ב': ביטלו כליל את תוספת השביעית.

כיצד ר"ג ביטל תקנת ב"ד שלפניו?

התנאים הקדומים תיקנו שרשאים הבאים אחריהם לבטל זאת.

כיצד לפי דעה ב' ר"ג ביטל דין תורה?

ר' יוחנן: הם למדו ג"ש ('שבת' 'שבת') משבת, שלפניה ולאחריה אין איסור.

דחיה: הם אינם רשאים לדון גזירה שוה מעצמם ולבטל את דין דאורייתא!

ר"א: הם סברו שהלכה למשה מסיני הוגבלה לזמן המקדש ולא לתקופת החורבן.

מועד קטן ד. (נקודתיים) עד ד: (שורה אחרונה)

ביאורים

"אי תניא תניא": הפירוש המקובל הוא שהאמורא מודה וחוזר בו מדבריו בעקבות ברייתא שנעלמה ממנו עד כה ומורה לעשות כדבריה (רש"י חגיגה יט ע"ב ועוד). פירוש אחר והפוך לביטוי זה הוא שהאמורא לא חוזר בו בעקבות ברייתא זו ואינו 'מתרגש' ממנה ואומר: אם שנויה, תהא שנויה, אך אני בשלי עומד ואיני חוזר בי (רש"י נדה כג ע"ב ועוד).

השקיה בחול המועד

מבור -	אסור (משום טירחה יתירה).
ממי גשמים (שבאגם) -	אסור (ר"א): מחשש שיתמעטו ויאלץ לטרוח. ר"י: גזירה משום מי בור).
מערוגה תחתונה לעליונה -	אסור (ראב"ש): אפילו מחלק תחתון של ערוגה לחלק עליון שלה - אסור).
מבריכה רגילה -	אסור.
מבריכה שזורם אליה אמת מים ממעיין -	מותר (מח' האם צריך שיוכל להשקות את רוב השדה בפעם אחת).
מבריכה שנוטפים אליה מים משדה אחר -	מותר (בתנאי שהמים מטפטפים עדיין מהשדה הגבוהה).
השקאת ירקות כדי לאוכלן בחוה"מ -	ברייתא, ורבינא: מותרת.
השקאת ירקות כדי ליפותן -	רבא תוספתא (בהו"א): אסורה. אסורה.

שורש המחלוקת - פירוש היתר דליית ירקות
רבינא: הכוונה להשקאה.
ר"ת: הכוונה לדילול ירקות על ידי לקיטתן.

עשייה בחול המועד

הכנת ערוגות לגפנים -	אסורה (אבל מותר לחפור ערוגות שנסתמו).
חפירת אמת מים -	אסורה (אבל חכמים מתירים לתקן ולנקות אמה קיימת).
עקירת ענפי אילנות הגדלים בנהר -	מותרת (ראב"ד: מדין צורכי רבים, רמב"ם: כי אין טירחה).
פינוי מקור מעיין שנסתם -	מותרת (ראב"ד: מדין צורכי רבים, רמב"ם: כי אין טירחה).
פינוי שירטון שבאמצע הנהר -	מותרת (מדין צורכי רבים).

ראב"ע:

אסור לחפור אמה בשביעית.

הטעם לאיסור

דעה א': מפני שנראה כעודר. (אבל גם אם באים מים מיד לאחר החפירה אסור מהטעם של דעה ב')
דעה ב': כיוון שמכשיר את צידי החפירה לזריעה ע"י העפר הרך שמניח שם.

לפי דעה ב' כשמשליך את העפר רחוק - מותר [ואין לחשוש לכך שנראה כעודר, כי אין דרכו של עודר להשליך את העפר לרחוק].

מועד קטן ד: (שורה אחרונה) עד ו. (נקודתיים)

ביאורים

3 סוגים של בית הפרס ואהלות יח/ב-ד]:

שדה שאבד בה קבר: מטמאת במגע ובמשא ובאוהל (כי חוששים שמא האהיל על הקבר).

שדה שנחרש בה קבר: מטמאת במגע ובמשא אך לא באוהל (כדין טומאת עצם כשעורה, מחשש שמא נידש הקבר ויש עצם כשעורה בתוך עפרה).

שדה בוכין (שדה שמוסרים שם את המת לאנשי המקום): עפרה טהור, אך אסור לזרוע ולנטוע בה מחשש גזל. [אך ר' רש"י וחשק שלמה בסוגייתנו!]

ונקראת "בית הפרס" על שם התפשטות הטומאה על כל השדה, מלשון פורס מפה. ויש מפרשים: על שם שנפרסו (נשברו) העצמות.

'טיפול' בבור בחוה"מ

בור של רבים הזקוקים לו: מותר לחפור חדש

בור של רבים שאינם זקוקים לו: מותר לתקן קיים, אסור לחפור חדש.

בור של יחיד הזקוק לו: מותר לתקן קיים, אסור לחפור חדש.

בור של יחיד שאינו זקוק לו: אסור אפילו לתקן קיים.

דין זה ניתן גם לדייק מהמשנה "עושין כל צורכי רבים".

מקור ציון קברים כחיוב עצמאי

ר"ש בן פזי: 'וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון'.
רבי אבהו: 'וטמא טמא יקרא'.

מקור ציון קברים כשמירה על טהרת התרומה

מר זוטרא: 'והזרתם את בני ישראל מטומאתם'.
רב אשי: 'ושמרתם את משמרתי'.

מקור ציון קברים כהסדרת דרכים

אביי: 'ולפני עור לא תתן מכשול'.
רב פפא: 'ואמר סלו סלו פנו דרך'.
רב חיינא: 'הרימו מכשול מדרך עמי'.
ר' יהושע בריה דרב אידי: 'והודעת להם את הדרך ילכו בה'.
רבינא: 'ושם דרך אראנו בישיע אלהים'.

הלכה זו התקבלה בסיני, ויחזקאל הסמיכה על הפסוק.

מפסוק זה גם נלמד שצריך להודיע צערו כדי שיבקשו עליו רחמים.

מפס' זה דרש ריב"ל שכל מי ששם אורחותיו (מחשב את הזמן המתאים לכל דבר) זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה.

ברייתא

דינים שונים בציון קברות:

מציינין רק טומאת אוהל:

- כזית מהמת, ועצם כשעורה – לא מציינין.
- שדרה, גולגולת, רוב בנין, רוב מנין – מציינין.

כזית מהמת מטמא באוהל, אך כיוון שתוך זמן לא רב יחסר שיעורו לפחות מכזית לא מציינים.

מציינין רק מקום שטומאתו מסופקת:

- אילן שיש טומאה תחת אחד מענפיו (ולא ידוע איזה ענף).
- אבנים היוצאות מהגדר שיש טומאה תחת אחת מהם (ולא ידוע איזה אבן).
- שדה שאבד בה קבר.

שדה שנחרש בה קבר:
לא צריך לציין, כי לא מטמאה באהל (עיין ביאור מושיגים).

מיקום הציון:

- מעמידים את הציון בסמוך למקום הטומאה, לא על מקום הטומאה עצמו (כי עלולים להיטמא), ולא רחוק ממקום הטומאה (כי כך אוסרים שטח טהור).

סימון קברים

אבן אחת מצויינת בסיד:

תחתיה: טמא.

שתי אבנים מצויינות בסיד:

תחתיהם: טמא.

ביניהם: אם יש סיד ביניהם: טמא.

אם אין סיד ביניהם: טהור.

אך אם הסיד שפוך על ראשי
האבנים מהצדדים והשטח
שביניהם לא חרוש – טמא.

1-3 גבולות של השדה מצויינים בסיד:

הגבולות טמאים והשדה טהור.

4 גבולות השדה מצויינים בסיד:

הגבולות טהורים והשדה טמא.

מועד קטן ו. (נקודתיים) עד ז. (משנה)

ביאורים

איסור מלאכה בחוה"מ: הראשונים התחבטו בשאלת תוקף איסור מלאכה. מצד אחד הגמרא (חגיגה יח.) מביאה פסוקים ללימוד האיסור (ומזה משמע שהאיסור הוא מהתורה). מצד שני מצאנו שבמקום הפסד התירו חכמים לעבוד (ומזה משמע שהאיסור הוא מדרבנן). הרמב"ם (וראשונים נוספים): האיסור הוא מדרבנן - והפסוקים שמביאה הגמרא הינם אסמכתא בלבד. הרמב"ן (וראשונים נוספים): האיסור הוא מהתורה אבל התורה נתנה לחכמים את הזכות להחליט אילו מלאכות יהיו אסורות (התורה נתנה לחכמים מעין צ'ק פתוח ולפיכך אחרי שחכמים החליטו שמלאכה מסויימת אסורה תוקף האיסור הוא מהתורה).

ציטוט מהמשנה

בחוה"מ (שאז שכר הפועלים נמוד): שליחי ב"ד יוצאים לראות אם עקרו את הכלאיים.

שני התאריכים של יציאת השליחים

ט"ו אדר (כמשנה בשקלים) - על התבואה המוקדמת או על כלל הזרעים.
 חוה"מ פסח (כמשנתנו) - על התבואה המאוחרת או על ירקות

וכשהכלאיים ניכרים יוצאים קודם. אף

שיעור הכלאיים שחייבים לבטל: אם מעורב 1/24 זרע ממין אחר.

מעשי שליחי בית הדין

בראשונה: עוקרין ומשליכין לפני בהמתם של בעלי השדה. (ואז העבריינים היו מרוצים מאוד)
תקנה א': עוקרין ומשליכין על הדרכים. (ואז העבריינים עדיין היו מרוצים)
תקנה ב': מפקירין את כל השדה. (ואז אף עבריין לא היה מרוצה)

משנה

שדה בעל (שעקרונית אסורה) - משיכת מים מאילן לאילן:

ראב"י: מותרת בתנאי שלא ישקה את כל השדה.
חכמים: מותר ללא הגבלה.

שדה שלחין (שעקרונית מותרת) - זרעים שלא הושקו לפני החג (שדה יבשה):

ראב"י: אסור להשקותם (ושדה לחה שהתייבשה נחשבת כשדה שהושקתה)
חכמים: מותר להשקותם (על אף שאין בכך הפסד - ולכן מותר גם לזלף מים על גינה)

מח' נוספת של ראב"י וחכמים (בברייתא):
 שדה בעל - זילוף מים
 (ראב"י אוסר וחכמים מתירים).

כולם מודים שמותר לזלף מים על שדה בעל:
בערב שביעית - כדי שיצאו ירקות בשביעית.
בשביעית - כדי שיצאו ירקות במוצאי שביעית.

משנה

אישות (בריה ללא עיניים) ועכברים במועד ובשביעית:

במטעי עצים:
 מותר לצוד כרגיל. (כי ההפסד מרובה)

בשדה תבואה:
ת"ק: מותר לצוד כרגיל.
חכמים: מותר לצוד רק בשינוי. (כי ההפסד מועט)

כששדה התבואה סמוכה למטעי עצים:
 מותר לצוד בדרך הרגילה (שמה יצאו משדה זו לזו).

תיקון פירצה בכותל גינתו:

במועד: מותר לתקן בדרך ארעי (ובכותל חצרו מותר לתקן כדרכו - מחשש לגנבים).
בשביעית: מותר לתקן אף כדרכו.

ואם יש סכנה שהכותל יפול לרה"ר מותר אפילו לסתור ולבנות.

ומותר גם לסתום חורי נמלים.

מועד קטן ז. (משנה) עד ח. (משנה)

ביאורי מושגים - צרעת

שלב א': כשאדם מגלה נגע על עורו הוא מגיע לכהן כדי שהכהן יגלה האם מדובר בנגע צרעת. אם זה אינו נגע צרעת אין כאן כלום, אם זהו נגע צרעת יש להסגיר את בעל הנגע (כדי לבדוק האם הנגע הוא נגע קבוע או זמני). מרגע זה ואילך בעל הנגע נהיה מצורע מוסגר (זמני).
שלב ב': אם במהלך ההסגר התגלו סימני טומאה (שמגלים לנו שהנגע הוא קבוע) בעל הנגע נהיה מצורע מוחלט (קבוע) וממצב זה הוא יתרא רק אם הנגע יעבור. אם לא התגלו סימני טומאה אנו מניחים שהנגע זמני ולכן המצורע יכול לספור שבעה ימים ולהיטהר.

משנה

ראיית נגעים במועד

ר' מאיר: מותרת כדי לטהר אך לא כדי טמא.
חכמים (ר' יוסי): אסורה לחלוטין.

העמדת המחלוקת:

בטהור: אסור לראות. (הראיה יכולה רק להזיק)
בהסגר ראשון: מותר לראות. (הראיה יכולה רק להועיל)
בהסגר שני: מחלוקת. (הראיה יכולה גם להזיק וגם להועיל)

ר"מ:

האמירה תלויה ברצון הכהן, ולכן אם יהיה טמא לא יאמר לו כלום.

חכמים:

כשהכהן רואה הוא חייב לומר, לכן אם יהיה טמא יהיה חייב לומר זאת ויצערו במועד.

שיטת רבי

ברייתא א' - העיקר זה הקשר עם אשתו

במוסגר (מצורע זמני):
יראה (כ"מ) - אם יחליט אותו יחזור לאשתו.

במוחלט(מצורע קבוע):
לא יראה (כ"י) - אם יטהרו יפרוש מאשתו (ל-7 ימי טהרה).

ברייתא ב' - העיקר זה הקשר עם האנשים

במוסגר (מצורע זמני):
לא יראה (כ"י יוסי) - אם יחליט אותו יפרוש מסביבתו.

במוחלט(מצורע קבוע):
יראה (כ"מ) - אם יטהרו יחזור לסביבתו.

רבי סובר שמוחלט מותר באשתו (בניגוד לשיטת ריב"י שאוסר גם בימי חלוטיו).

המקור לכך שראיית המצורע תלויה ברצון הכהן

ר' יהודה: "וביום הראות בו" - לא בכל הימים אתה מחוייב לראות.
רבי: ק"ו מכך שממתינים בצרעת הבית לדבר רשות (פינוי החפצים מהבית).

ממה נלמדה הדרשה?

אביי: מהאות ו של 'וביום'.

רבא: מהמילה 'וביום'.

תגובת אביי: מ'ביום' לומדים שאין לראות נגעים בלילה.
תגובת רבא: דין זה נלמד מ - 'כנגע נראה לי בבית'.
תגובת אביי: משם ניתן ללמוד רק על נגעי בתים.

ההבדל בין הדרשות

אביי: אין הבדל. (אלא כל אחד דרש זאת מפס' אחר)
רבא: לפי רבי ניתן להמתין גם לצורך רשות,
 לפי ר' יהודה ניתן להמתין רק לצורך מצוה.